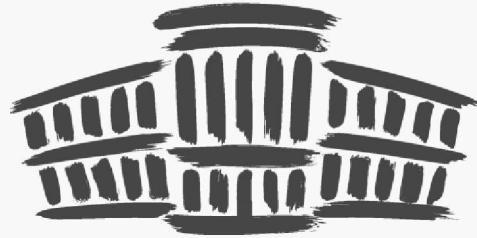

Суботица
SZABADKA
SUBOTICA
SUBOTICA
2022

**11. МЕЂУНАРОДНА МЕТОДИЧКА
КОНФЕРЕНЦИЈА**
ПРОМЕНА ПАРАДИГМЕ
У ОБРАЗОВАЊУ И НАУЦИ

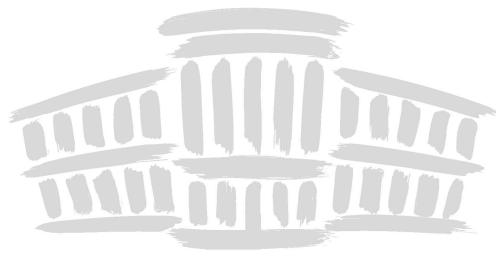
**11. NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI
KONFERENCIA**
PARADIGMÁVÁLTÁS
AZ OKTATÁSBAN ÉS A TUDOMÁNYBAN

**11. MEĐUNARODNA METODIČKA
KONFERENCIJA**
PROMENA PARADIGME
U OBRAZOVANJU I NAUCI

**11TH INTERNATIONAL
METHODOLOGICAL CONFERENCE**
CHANGING PARADIGMS
IN EDUCATION AND SCIENCE

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ НА МАЂАРСКОМ НАСТАВНОМ ЈЕЗИКУ У СУБОТИЦИ
ÚJVIDÉKI EGYETEM MAGYAR TANNYELVŰ TANÍTÓKÉPZŐ KAR, SZABADKA
SVEUČILIŠTE U NOVOM SADU UČITELJSKI FAKULTET NA MADARSKOM NASTAVNOM JEZIKU U SUBOTICI
UNIVERSITY OF NOVI SAD HUNGARIAN LANGUAGE TEACHER TRAINING FACULTY, SUBOTICA

11. Међународна методичка конференција

Промена парадигме у образовању и науци

Zbornik radova

Датум одржавања: 3–4. новембар 2022.

Место: Учитељски факултет на мађарском наставном језику,
Суботица, ул. Штросмајерова 11., Република Србија.

11. Nemzetközi Módszertani Konferencia

Paradigmaváltás az oktatásban és a tudományban

Tanulmánygyűjtemény

A konferencia időpontja: 2022. november 3–4.

Helyszíne: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar,
Szabadka, Strossmayer utca 11., Szerb Köztársaság.

11. Međunarodna metodička konferencija

Promena paradigme u obrazovanju i nauci

Zbornik radova

Datum održavanja: 3–4. novembar 2022.

Mesto: Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku,
Subotica, ul. Štrosmajerova 11., Republika Srbija.

11th International Methodological Conference

Changing Paradigms in Education and Science

Papers of Studies

Date: November 3-4, 2022

Address: Hungarian Language Teacher Training Faculty, University of Novi Sad,
Subotica, Strossmayer str. 11, Republic of Serbia

Суботица – Szabadka – Subotica – Subotica

2022

Издавач
Универзитет у Новом Саду
Учитељски факултет на мађарском наставном језику
Суботица

Kiadó
Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Szabadka

Izdavač
Sveučilište u Novom Sadu
Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku
Subotica

Publisher
University of Novi Sad
Hungarian Language Teacher Training Faculty
Subotica

Одговорни уредник / Felelős szerkesztő /
Odgovorni urednik / Editor-in-chief
Josip Ivanović

Уредници / Szerkesztők / Urednici / Editors
Márta Törteli Telek
Éva Vukov Raffai

Технички уредник / Tördelőszerkesztő /
Tehnički urednik / Layout editor
Attila Vinkó
Zsolt Vinkler

+381 (24) 624 444
magister.uns.ac.rs/conf
method.conf@magister.uns.ac.rs

ISBN 978-86-81960-20-2

Председавајући конференције

Јосип Ивановић
в.д. декан

Predsjedatelj konferencije

Josip Ivanović
v.d. dekan

A konferencia elnöke

Josip Ivanović
mb. dékán

Conference Chairman

Josip Ivanović
acting dean

Организациони одбор / Szervezőbizottság /
Organizacijski odbor / Organizing Committee

Председници / Elnökök / Predsjednici / Chairperson

Márta Törteli Telek
University of Novi Sad, Serbia

Éva Vukov Raffai
University of Novi Sad, Serbia

Чланови организационог одбора /A szervezőbizottság tagjai /
Članovi Organizacijskoga odbora / Members of the Organizing Committee

Fehér Viktor
University of Novi Sad, Serbia

Márta Takács
University of Novi Sad, Serbia

Eszter Gábrity
University of Novi Sad, Serbia

Judit Raffai
University of Novi Sad, Serbia

Beáta Grabovac
University of Novi Sad, Serbia

Márta Törteli Telek
University of Novi Sad, Serbia

Szabolcs Halasi
University of Novi Sad, Serbia

Zsolt Vinkler
University of Novi Sad, Serbia

Rita Horák
University of Novi Sad, Serbia

Attila Vinkó
University of Novi Sad, Serbia

Laura Kalmár
University of Novi Sad, Serbia

Éva Vukov Raffai
University of Novi Sad, Serbia

Cintia Juhász Kovács
University of Novi Sad, Serbia

Zsolt Námesztovszki
University of Novi Sad, Serbia

János Samu
University of Novi Sad, Serbia

Секретарице конференције
A konferencia titkárője
Tajnice konferenciјe
Conference Secretary

Brigitta Búzás
University of Novi Sad, Serbia

Viola Nagy Kanász
University of Novi Sad, Serbia

Уреднички одбор конференције
A konferencia szerkesztőbizottsága
Urednički odbor konferencije
Conference Editorial Board

Fehér Viktor
University of Novi Sad, Serbia

Laura Kalmár
University of Novi Sad, Serbia
(International Scientific Conference)

Cintia Juhász Kovács
University of Novi Sad, Serbia
(ICT in Education Conference)

Zsolt Námesztovszki
University of Novi Sad, Serbia
(ICT in Education Conference)

Judit Raffai
University of Novi Sad, Serbia
(International Scientific Conference)

Márta Törteli Telek
University of Novi Sad, Serbia
(International Methodological Conference)

Éva Vukov Raffai
University of Novi Sad, Serbia
(International Methodological Conference)

Научни и програмски одбор
Tudományos programbizottság
Znanstveni i programski odbor
Scientific and Programme Committee

Председник / Elnök / Predsjednica / Chairperson

Judit Raffai
University of Novi Sad, Serbia

Чланови научног и програмског одбора
A tudományos programbizottság tagjai
Članovi znanstvenog i programskog odbora
Members of the Programme Committee

Milica Andevski
University of Novi Sad,
Serbia

Éva Borsos
University of Novi Sad,
Serbia

Noémi Görög
University of Novi Sad,
Serbia

László Balogh
University of Debrecen,
Hungary

Benő Csapó
University of Szeged,
Hungary

Katinka Hegedűs
University of Novi Sad
Serbia

Edmundas Bartkevičius
Lithuanian University, Kauno,
Lithuania

Eva Dakich
La Trobe University, Melbourne,
Australia

Erika Heller
Lóránd Eötvös University,
Budapest, Hungary

Ottó Beke
University of Novi Sad
Serbia

Zoltán Dévavári
University of Novi Sad,
Serbia

Rita Horák
University of Novi Sad,
Serbia

Stanislav Benčič
University of Bratislava,
Slovakia

Péter Donáth
Lóránd Eötvös University,
Budapest, Hungary

Hargita Horváth Futó
University of Novi Sad,
Serbia

Annamária Bene
University of Novi Sad,
Serbia

Róbert Farkas
University of Novi Sad,
Serbia

Éva Hózsa
University of Novi Sad,
Serbia

Emina Berbić Kolar
Josip Juraj Strossmayer
University of Osijek,
Croatia

Dragana Francišković
University of Novi Sad,
Serbia

Szilvia Kiss
University of Kaposvár,
Hungary

Rózsa Bertók
University of Pécs,
Hungary

Olivera Gajić
University of Novi Sad,
Serbia

Anna Kolláth
University of Maribor,
Slovenia

Radmila Bogosavljević
University of Novi Sad,
Serbia

Dragana Glušac
University of Novi Sad,
Serbia

Cintia Juhász Kovács
University of Novi Sad,
Serbia

Elvira Kovács
University of Novi Sad,
Serbia

Mitja Krajnčan
University of Primorska, Koper,
Slovenia

Imre Lipcsei
Szent István University, Szarvas,
Hungary

Lenke Major
University of Novi Sad
Serbia

Sanja Mandarić
University of Belgrade,
Serbia

Pirkko Martti
University of Turku, Turun
Yliopisto, Finland

Damir Matanović
Josip Juraj Strossmayer
University of Osijek,
Croatia

Éva Mikuska
University of Chichester,
United Kingdom

Vesnica Mlinarević
Josip Juraj Strossmayer University
of Osijek, Croatia

Margit Molnár
University of Pécs,
Hungary

Ferenc Németh
University of Novi Sad,
Serbia

Siniša Opić
University of Zagreb,
Croatia

Slavica Pavlović
University of Mostar,
Bosnia and Herzegovina

Lidija Pehar
University of Sarajevo,
Bosnia and Herzegovina

Andelka Peko
Josip Juraj Strossmayer
University of Osijek,
Croatia

Valéria Pintér Krekić
University of Novi Sad,
Serbia

Ivan Poljaković
University of Zadar,
Croatia

Zoltán Poór
University of Pannonia,
Veszprém, Hungary

Vlatko Previšić
University of Zagreb,
Croatia

Zoran Primorac
University of Mostar,
Bosnia and Herzegovina

Ivan Prskalo
University of Zagreb,
Croatia

Ildikó Pšenáková
University of Trnava,
Slovakia

Judit Raffai
University of Novi Sad,
Serbia

János Samu
University of Novi Sad,
Serbia

László Szarka
University Jan Selyeho, Komárno,
Slovakia

Svetlana Španović
University of Novi Sad,
Serbia

Márta Takács
University of Novi Sad,
Serbia

Viktória Zakinszky Toma
University of Novi Sad
Serbia

János Tóth
University of Szeged,
Hungary

Vesna Vučinić
University of Belgrade,
Serbia

Éva Vukov Raffai
University of Novi Sad,
Serbia

Smiljana Zrilić
University of Zadar,
Croatia

Julianna Zsoldos-Marchis
Babeş-Bolyai University,
Cluj-Napoca,
Romania

Рецензенти / Szaklektorok / Recenzenti / Reviewers

Ottó Beke
(University of Novi Sad, Serbia)

Annamária Bene
(University of Novi Sad, Serbia)

Eszter Gábrity
(University of Novi Sad, Serbia)

Noémi Görög
(University of Novi Sad, Serbia)

Szabolcs Halasi
(University of Novi Sad, Serbia)

Katinka Hegedűs
(University of Novi Sad, Serbia)

Rita Horák
(University of Novi Sad, Serbia)

Josip Ivanović
(University of Novi Sad, Serbia)

Laura Kalmár
(University of Novi Sad, Serbia)

Elvira Kovács
(University of Novi Sad, Serbia)

Valéria Krekity Pintér
(University of Novi Sad, Serbia)

Ana Lehocki-Samardžić
(J. J. Strossmayer University in Osijek)

Lenke Major
(University of Novi Sad, Serbia)

Laura Kalmár
(University of Novi Sad, Serbia)

Ferenc Németh
(University of Novi Sad, Serbia)

Zoltán Papp
(University of Novi Sad, Serbia)

Leonóra Povázai-Sekulić
(University of Novi Sad, Serbia)

Judit Raffai
(University of Novi Sad, Serbia)

János Samu
(University of Novi Sad, Serbia)

Márta Takács
(University of Novi Sad, Serbia)

Viktória Zakinszky Toma
(University of Novi Sad, Serbia)

Аутори сносе сву одговорност за садржај радова. Надаље, изјаве и ставови изражени у радовима искључиво су ставови аутора и не морају нужно представљати мишљења и ставове Уредништва и издавача.

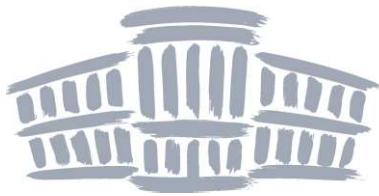
A kiadványban megjelenő tanulmányok tartalmáért a szerző felelős. A kiadványban megjelenő írásokban foglalt vélemények nem feltétlenül tükrözik a Kiadó vagy a Szerkesztőbizottság álláspontját.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj radova. Nadalje, izjave i stavovi izraženi u radovima isključivo su stavovi autora i ne moraju nužno predstavljati mišljenja i stavove Uredništva i izdavača.

The authors are solely responsible for the content. Furthermore, statements and views expressed in the contributions are those of the authors and do not necessarily represent those of the Editorial Board and the publisher.

СПОНЗОРИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ / A KONFERENCIÁK TÁMOGATÓI / POKROVITELJI
KONFERENCIJE/ CONFERENCE SPONSORS

НЕЛА ЈОВАНОСКИ, АЛЕКСАНДАР ТОМАШЕВИЋ

МУП ПУ Суботица, Суботица, Република Србија

neladefektolog@gmail.com, atomasamac@gmail.com

УЛОГА ВАСПИТАЧА У ПОБОЉШАЊУ АРИТКУЛАЦИЈСКОГ СТАТУСА ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Сажетак

Циљ истраживања је био утврдити артикулацијски статус деце предшколског узраста на почетку и на крају школске године, те на основу добијених резултата истаћи важност правовременог уочавања и стручног третирања артикулацијских поремећаја од стране васпитача пре поласка детета у школу. За добијање података коришћен је Тест за испитивање артикулације (С.Васић), а само испитивање спроведено је у 4 етапе. Испитивани узорак чинила је група од 40 деце, узрасла 6-7 година из 2 предшколске установе у центру и предграђу Града Суботице, од којих је једна приватна. Резултати показују да више од 27% деце има неки артикулацијски поремећај. Васпитачи су својом активношћу на развоју артикулације деце предшколског узраста побољшали њихов артикулацијски статус уз примену радно-игровних, аудио-визуелних, дидактичких средстава и слика кроз дечје игре и у корелацији са другим тематским областима постигли жељени исход.

Кључне речи: *глас, говор, васпитач, артикулацијски поремећај, предшколски узраст*

1. Увод

Данас се сматра да процес усвајања говора није резултат утицаја које остварује дететова околина, већ је то процес креативног стварања. Учећи говор, дете се активно ангажује, а његов говор подлеже сопственим правилима и развија се кроз одређене стадијуме како би се приближио говору одраслих.

О појави говора код деце исцрпно је писала Смиљка Васић (1968: 48) „Дете учи да говори са намером да добије оно што жели. Ако својим плакањем задовољи потребу, онда неће осећати потребу да проговори, доћи ће до кашњења у говору“. Дете мора да има мотивацију да говори, као и да жели да се идентификује са својим родитељима и васпитачима, а идентификујући се оно усваја и њихов говор. Родитељи и васпитачи треба да имају у виду да је за добар говор потребан и правilan модел говора, тј. да сами имају добар говор (Васић, 1974).

Говор је средство помоћу кога деца изражавају своје мишљење, осећања и усвајају социјалне контакте. Говором се користе артикулисани гласови или речи за преношење одређених значења. На развој говора утиче више фактора, а то су пре свега: интелигенција, здравље, социоекономски односи, односи у породици, билингвизам. Говор утиче на регулисање сопственог понашања, а усмерава и понашање других особа. Деца говором упознају путем информација шта јесте а шта није дозвољено, шта није пожељно и сл. Тачније, говор детета утиче на његово прилагођавање према спољном свету, што повратно позитивно утиче на његов целокупан развој (Vigotski, 1977).

Како би се на нивоу Р Србије предупредиле разлике у развоју деце која долазе из различитих породичних миљеа и локалних средина, а задовољиле развојне, образовне, културне, здравствене и социјалне потребе деце, у складу са Законом и Конвенцијом о правима детета, постављени су стандарди, који представљају норме за уједначавање рада предшколских установа (Стандарди квалитета рада школских установа, 2012).

Опште основе предшколског програма не прописују образовне садржаје него дају опште назнаке о њима, а улога предшколске установе и васпитача је да до њих дође путем програмирања и конкретизације васпитно-образовних циљева. Начини на који се ти циљеви

остварују разликују се у понуђеним програмским моделима. Модел А карактерише отвореност система, где је васпитач способан да креира програм на основу збира индивидуалних квалитета деце у групи, и Модел Б који је тематизован програм и чије карактеристике одликује развојно-когнитивни концепт. Васпитачи се одлучују за један од два понуђена модела према сопственим преференцијама. (Правилник о општим основама предшколског програма, 2006).

Васпитач је једна окосница васпитно-образовног програма и његове улоге су бројне: у посматрању и праћењу деце, у планирању рада, организовању средине за учење, учествовање у тимском раду. Дужан је да креира средину где се деца предшколског узраста добро осећају и да се активирају на разне начине. Осим васпитно-образовног рада, битан је и социо-емоционални развој деце предшколског узраста, као и сазнајни развој где васпитач кроз свој васпитно-образовни рад са децом у години пред полазак у школу подстиче развој говора као и њихове комуникативне способности. Начин планирања рада на артикулацији је такав да се предвиђају тематски садржаји у корелацији са другим областима, а на почетку и на крају школске године јебитно утврдити и артикулацијски статус сваког детета, јер његово правовремено испитивање омогућава планирање годишњег плана рада на развоју артикулације а на основу добијених резултата (Зечић, Речић, Мештровић, 2003).

2. Главне тенденције у развоју артикулације

У овом раду нећемо се упуштати у питање функционалне анализе дечјег говора, нити ћемо се бавити разматрањем развоја дечјег речника и граматичких категорија и облика, него ћемо се посебно задржати на питању развоја и сазревања дечје артикулације, тј. утврђивању артикулацијског статуса деце и то из два разлога:

- гласови представљају елементе из којих се састоји сваки говор,
- о питањима развоја дечје артикулације постоје резултати добијени испитивањем деце у РСрбији (Васић, 1974).

Изнећемо само најважније тенденције у развоју дечје артикулације уочене приликом проучавања деце на нашем говорном подручју, те је први податак који се мора имати у виду и који смо више пута помињали је да су у раним годинама дечји гласови далеко од тога да буду потпуно истоветни гласовима одраслих, јер је потребан дуг период да дете стекне зрелу артикулацију. Према истраживањима, тај период износи за мушкицу децу седам година, за женску осам година. Општи ток развоја дечје артикулације је континуиран, али само ако се развој посматра из године у годину. Према томе, између узастопних узраста нема значајнијих разлика у артикулацији. Ако се посматра у целини у једном дужем временском периоду, онда је развој артикулације скоковит. У том континуираном процесу постоји једно основно правило како се стиче правилна артикулација гласова и ток је следећи: прво се стиче тачна перцепција акустичног утиска, затим тачна процена туђег изговора, и на крају тачна артикулација. У вези с тим је интересантно поменути како мала деца на узрасту од 5 година критикују изговор својих другова, мада и сама чине скоро исте артикулационе грешке (Васић, 1971).

Међутим, осим овог правила, морају се узети у обзир и још два правила:

1. Изговор појединачних гласова се не учи изоловано, него у речима у којима се гласови налазе, па из тог разлога у процесу учења артикулације дете врло често један глас изговара и тачно и нетачно.
2. Дете у периоду учења изговора појединачних гласова обично употребљава више енергије но што је потребно за изговорени глас. Резултат учења је у томе да да се дете ослободи непотребних покрета и сувишног улагања енергије (Васић, 1974).

Такође, према испитивањима у периоду од 3 до 9 године, прираштај у учењу артикулације мерен артикулационим скором, тј. резултатима на артикулационом тесту, је релативно константан. То значи да је напредовање у артикулацији не само континуирано, него по свом темпу релативно уједначено.

Изузетак од тог правила постоји, наиме, између 5 и 6 године када артикулација не напредује очекиваним темпом (Васић, 1974).

Осим тога, утврђено је да деца на узрасту од 3 године имају развијене све вокале, и 66% консонаната, а према истраживањима произилази да су код учења артикулације плозиви (п, б, т,

д, к, г) најлакши консонанти, а да су африкати (ц, ћ, ѡ, ч, ѕ) и латерали (л, љ) најтежи (Васић, 1974).

2.1. Утицај различитих васпитних средина на развој артикулације деце предшколског узраста

Дете почиње да учи говор чим се роди, и учи га од родитеља, од васпитача, од особа из своје околине, а многи аутори истичу да фактор околине има несумњив утицај на развој артикулације, говора и језика уопште. Раније студије су говориле да деца која се подижу ван родитељског дома, у јаслама и обдаништима, обично заостају у говорном развоју, али се често заборављало да „узорак и резултати у једном узорку имају увек само актуелну вредност тј. да вреде за испитану групу и популацију сличну испитиваној групи у одређеном тренутку.“ (Васић, 1974: 40).

Предшколско васпитање је свестан, сврсисходан и организован процес развоја индивидуалности и друштвености детета, од рођења до поласка у школу. Одвија се кроз породично васпитање и образовање у оквиру првог нивоа система образовања и васпитања. Увек носи индивидуално обележје, условљено дечјим узрастом, могућностима, потребама, интересовањима, искуствима, знањима и способностима. Реализује се путем активности, делатности и процеса којима се утиче на формирање детета. И породица и васпитно-образовна установа имају своје циљеве током процеса васпитања детета, који нису нужно складни. За разлику од вредносно разноликих приступа васпитању деце карактеристичних за породично васпитање, предшколско васпитање и образовање, које се спроводи као јавна делатност од посебног друштвеног значаја кроз предшколске установе, детерминисано је захтевима које друштвена заједница поставља пред васпитаче, као непосредне преносиоце жељене друштвене матрице (Закон о предшколском васпитању и образовању, 2010).

Нормативно, на нивоу Републике Србије, планирање и програмирање васпитно-образовног рада у установама је уређено законом и стандардима. Од стратешког планирања, кроз развојни план, уважавајући специфичности деце (породица) и локалне средине, кроз предшколски програм, операционализацијом ових докумената кроз годишњи план установе, планирање и програмирање се наставља у оквирима васпитне групе, кроз етапни годишњи план, недељни и дневни план. Васпитачи програмирају, планирају и прате резултате свога рада полазећи од предшколског програма који је донела установа у којој раде, али и оног сегмента Општих основа предшколског програма који се односи на узраст деце у њиховој васпитној групи. Ови програми треба да представљају полазишта за њихову креативну разраду и прилагођавање свакоме од деце са којом раде. Истовремено, они садрже и критеријуме на основу којих је могуће вредновати рад васпитача обезбеђујући му стицање потребног искуства и професионални развој у његовом одговорном послу (Правилник о општим основама предшколског програма, 2006).

Како изгледа „куреативна разрада“, шта је њен резултат и какви су ефекти на развијање васпитаника, могуће је пратити кроз писане припреме васпитача на нивоу усмерених активности.

2.2. Улога васпитача у побољшању артикулацијског статуса деце предшколског узраста

Васпитач не сме да заборави да је рад на развоју дечјег говора процес који није могуће до краја контролисати и који не сме подразумевати реализацију задатих циљева по сваку цену, јер то може штетно да утиче на развој детета. Уколико желимо да дете усвоји нов садржај, васпитач мора предвиђену грађу или ситуацију да доведе у везу са оном од пре, и на тај начин да је учврсти у постојеће знање и информације. Такође се не сме заборавити да је васпитач креатор и диригент дечјих активности и да он мора да комуницира са децом спонтано и топло, уз присутно обострано уважавање, а сам васпитач избором садржаја и корелацијом са другим областима исказује своју личну креативност и инвентивност у раду. Улога васпитача се огледа у томе да се његова стручност уочава у стварању услова у којима тежња за ефикаснијим радом неће ограничити развој дечје посебности (Маљковић, 2005).

Пошто се говор учи кроз комуникацију, било која од активности које се одвијају у предшколској установи може бити прилика за васпитни рад на развоју говора деце. Битно је да интервенције васпитача не мењају ток активности, већ је потребно да поспеше комуникацију која се јавља у оквиру тих активности. Осим тога, било да се ради о активности у великој групи, мањим групама или о индивидуалној активности, све су то прилике за разговор, а све за циљ имају интеракцију.

Најбољи показатељ који васпитачу помаже да утврди да ли код неког детета постоји говорни поремећај је дететов напредак након његовог уласка у предшколску установу, јер код детета и након пар месеци ако нема напретка вероватно има говорни поремећај, и потребна му је помоћ специјалисте (Поповић, 1998).

Приликом испитивања језичког статуса деце откривају се говорне грешке, поремећаји и мане, те васпитач прави индекс истих за целу васпитну групу и то користи ради предузимања конкретних мера за њихово отклањање, и то благовременим ангажовањем одговарајућих стручњака, као и својим властитим радом после стручне терапије али и указивањем родитељима на карактер и особине откривених говорних поремећаја, као и њихов (родитеља) однос према таквом детету и његовим артикулационим поремећајима. Из овог разлога је улога васпитача готово незаменљива, јер благовремено откривање, благовремено алармирање родитеља и стручњака, као и сам рад васпитача може имати пресудан утицај на ток и развој поремећаја (Матић, 1985).

2.3. Рад васпитача на развоју говора деце предшколског узраста

Дете учи по сопственом избору, по избору родитеља и по неком плану и програму предшколског образовања. Тада програм треба да буде такав, да га дете може прихватити. Да би се програм реализовао мора се направити план (Vigotski, 1971).

Без обзира за који модел се васпитачи определе, за квалитетан васпитно-образовни рад са децом, а тиме и очување статуса игре у васпитању деце, од важности је компетентност васпитача за процес планирања. Од стратешког планирања, кроз развојни план, а уважавајући специфичности деце (породица) и локалне средине, кроз предшколски програм, операционализацијом ових докумената кроз годишњи план установе, планирање и програмирање се наставља у оквирима васпитне групе, кроз етапни годишњи план, недељни и дневни план (Краварушић, 2016).

С обзиром да развојни пут усвајања артикулације није исти у све деце, те он зависи од више фактора, од којих су најважнији ментални статус детета, говорна-породична средина детета, развијеност и здравствено стање говорних органа. Потребно је да васпитачи започну рад са вежбама говорних органа (жвакање, гутање, дување), вежбе правилног дисања, вежбе промене јачине гласа а онда прешли на вежбе артикулације гласова, потом и игре за вежбе артикулације а којих имамо више врста типа:

- Тражимо речи које почињу са ... и имају тај глас у средини и на крају речи,
- Додајемо глас ... на почетак, у средини и на крају речи,
- Мењамо места гласа у речима...

Након увида у артикулацијски статус деце на почетку школске године распоређује се материја из артикулације, предвиђа се тематски садржај у корелацији са другим областима, на којима ће се вежбати артикулација, а у центру пажње су откривене грешке у артикулацији (Матић, 1986).

Рад васпитача на развоју говора деце предшколског узраста у предшколским установама у Суботици и то у ПУ „Наша радост“ и ПУ „Дамбо“ почиње са уводним вежбама које су усмерене ка вежбама говорних органа, вежбама за правилно дисање и вежбама за промену јачине гласа. Када се извежбало са уводним вежбама прелази се на вежбе за артикулацију гласова и то првенствено поремећаје групе гласова африката и фрикатива. За наведену групу гласова вежбе почињу на тај начин што се формирају и манифестишу речи које су састављене од самогласника (вокала), а потом и од других гласова (назала, латерала и др.). Потом су понављане речи које садрже гласове африката и то на почетку, средини и на крају речи, и на крају се долази до изговарања речи које садрже те гласове како би се направила јасна разлика међу њима нпр. прасац, сунце, буџаст, собица, лисица, зец, резанци и др.

Васпитачи у предшколским групама „Сунчићи“ и „Пандице“ примењују различите моделе приступа раду на побољшању артикулацијског статуса деце предшколског узраста, те свако за себе у својој групи примењује другачија радно-игровна средства за развој говора.

У раду дефектолога са децом предшколског узраста, тачније методика рада у логопедији, представља систем метода усмерених на рехабилитацију лица са патологијом вербалне комуникације.

Почиње се од вежби тела (нпр. ритмичке вежбе уз пратњу музике или уз сигнализацију - удараљке и сл.). Затим се прелази на вежбе артикулаторних органа (усне, језик, меко непце, и ту се покрећу и мишићи лица). Углавном вежбе започињем усмеравањем ваздушне струје кроз усну шупљину дувањем, а где се ради нпр. вежба:

- на сто се ставе комадићи папира (савијени), те дете с једног kraja стола на други kraj стола дува те папире (а циљ вежбе је да усмери ваздушну струју под одређеним притиском).

Осим тога ради се и на вежбама за развој аудитивне перцепције (ономатопеја животиња) аудитивног памћења (нпр. имена деце и сл.), вежбе визуелног опажања (имитирање покрета пред огледалом дефектолога и сл.), али ове вежбе не требају дugo да трају, и потребно је чешће да се користе вежбе за одмор и релаксацију (Голубовић, 1997).

Уколико долази до мешања и замењивања извесних гласова и речи онда се за развијање фонемског слуха користе следеће вежбе:

- дете добацује лопту другом детету и изговара прву половину речи, док друго дете хвата лопту и изговара другу половину речи, а затим се добацују и други предмети и на исти начин се именују (Hvatcev, 1959).

На kraju је веома битно да се научени глас стабилизује, и да тај глас изговара у спонтаном говору, а то се постиже разговором или пак причањем без филтрирања јер је глас сада уклоњен у изговорни систем појединца који је сада у складу са његовом говорном средином (Голубовић, 1997).

Деца уче говорити - говорећи, али и слушајући, односно спољна повратна спрега знатно је јача од унутрашње у целом предшколском раздобљу, те је за здрав и уредан развој говора, комуникација с децом неопходна. У предшколском раздобљу дете је посебно отворено за опонашање узора. Узор делује на дете и више од свег одгајања зато му морамо омогућити да буде у близини свог узора (Велички, 2009).

Исто тако, дете учи говор на темељу садржаја и материјала које васпитач припреми и презентује, а за које сматра да су стимулативни за дете, о којима разговара са децом и на темељу чега ствара нове активности. То је део социјалног учења, стицања и дељења заједничких искустава (Велички, 2009).

3. Досадашња испитивања у Србији

Испитивање везано за развој говора код деце вршено је 1973. године у Београду од стране др. Смиљке Васић са Института за експерименталну фонетику и патологију говора у групи деце која су похађала београдске вртиће и предшколске установе. Узорак испитиване деце је обухватао 210 испитаника, а испитивање развоја артикулације се вршило помоћу нарочито састављене листе речи тзв. артикулационог теста. Приликом самог посматрања уочено је да велики број испитаника нема никакво кашњење у развоју артикулације, бар не у односу на децу која су подизана у родитељском дому.

У Р. Србији су се у периоду од 2007. године па све до сада радила истраживања везано за артикулацију и поремећаје артикулације код деце предшколског узраста, а подаци о учесталости артикулационих поремећаја се мењају у нашој средини, на шта указују и наведена истраживања.

По Доброти (2011: 65-72) „Артикулационе сметње се могу испољити од најблажих до најтежих облика“, док по Јузуновић-Жунић (2007: 77-82), Марковић, Голубовић (1997: 65-75) „Типови грешака у артикулацији са којима се логопеди сусрећу су омисија, супституција и дисторзија. Учесталост поремећаја артикулације код деце предшколског узраста креће се од 22% до 30%.“

„На узорку од преко 1400 деце старости 6-7 година установљено је присуство артикулационих поремећаја код 26,70% деце.“ (Доброта, 2017: 37-40).

„У другом истраживању добру артикулацију код деце узраста 4-5 година имало је само 14% деце, а у узрасту од 5-6 година 24%, док у узрасту од 6-7 година 39% деце.“ (Доброта, 2016: 92-95).

Подаци о учесталости артикулационих поремећаја у нашој средини се перманентно мењају па је податак да је 39,35% деце узраста 6,5-7 година забрињавајући (Тасић, 2011).

Подаци о истраживању у групи деце узраста 6 година указују да је по облику артикулацијског поремећаја дисторзија заступљена 56,95%, супституција 41,67%, а омисија 1,39%, док је највише артикулацијских одступања било у групи африката 47,61% и фрикатива 48,61%, а није било одступања на вокалима (Хоцић, 2010).

4. Методологија истраживања

4.1. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је био утврдити артикулацијски статус деце предшколског узраста на почетку и на крају школске године, те на основу добијених резултата истаћи важност правовременог уочавања и стручног третирања артикулацијских поремећаја од стране васпитача пре поласка детета у школу.

Обрада овако формулисаног циља истраживања захтева постављање и реализацију следећих задатака истраживања:

1. Утврдити артикулацијски статус код деце предшколског узраста помоћу Теста артикулације.
2. Утврдити разлике у артикулацијском статусу деце из предграђа и деце из центра града.
3. Утврдити учесталост облика артикулацијских поремећаја.
4. Испитати које су групе гласова најчешће оштећене у артикулацији.
5. Утврдити ефикасност програма који примењује васпитач за побољшање артикулацијског статуса деце.

4.2. Хипотезе

X1: Између 22% и 30% деце предшколског узраста има проблем са артикулацијом.

X2: Артикулацијски статус деце која похађају предшколску установу у центру града је бољи у односу на ону која похађају у предграђу.

X3: Најучесталији облик артикулацијских поремећаја је дисторзија, око 50%, потом супституција, око 40%, а најмање је заступљена омисија око 1%.

X4: Најчешће оштећени гласови су африкати и фрикативи (око 50% учесталости сваки), док се не очекују одступања на вокалима.

X5: Активности за развој говора које спроводе васпитачи побољшавају артикулацијски статус деце

4.3. Узорак испитаника

Испитано је 40 деце из два вртића са територије Града Суботице.

Прву групу представљала су деца из ПУ „Наша радост“ (група „Сунчићи“), која се налази у предграђу и коју похађа 23 деце, од којих је 12 девојчица и 11 дечака. Просечан узраст деце из наведене групе био је 6,7 година у тренутку истраживања. 21 дете живи са оба родитеља, док са мајком живи само једно дете, а још једно дете живи са самохраним оцем.

Друга група укључена у истраживање била су деца из ПУ „Дамбо“ (група „Пандице“), која се налази у центру града и коју похађа 17 деце, и од тога је 14 дечака и 3 девојчице, просечног узраста од 6,9 година. За 14 деце имамо податак да живе са оба родитеља, док за троје деце нису добијени подаци.

У табели 1. приказано је присуство артикулацијских поремећаја на претесту група „Сунчићи“ и „Пандице“.

Табела 1. преглед учесталости артикулацијских поремећаја у узорку с обзиром на полну структуру.

	„Сунчићи“	„Пандице“
Укупан број деце	23	17
Дечака	11 (47,83%)	14 (82,35%)
Девојчица	12 (52,17%)	3 (17,65%)
Просечан узраст	6,7 година	6,9 година
Без артикулац. поремећаја	12	15
Са артикулац. поремећајем	11 (47,83%)	2 (11,76%)
Са артикулац. поремећајем дечаци	9 (39,13%)	2 (11,76%)
Са артикулац. поремећајем девојчице	2 (8,70%)	0

Из расположивих података које су садржане у табели 1. видимо да од укупног узорка у обе групе у групи „Сунчићи“ је од 23 деце (11 дечака и 12 девојчица), 11 деце било са артикулационим поремећајем и то износи 47,83%, (9 дечака 39,13% и 2 девојчице 8,70%). У односу на предшколској групи „Пандице“ од 17 деце (14 дечака и 3 девојчице), уочено је да је 2 деце (2 дечака) са артикулацијским поремећајем 11,76%.

4.4. Најрт истраживања

Зависну варијаблу у истраживању представљао је артикулационски статус детета - мерен као укупан скор на Тесту за испитивање артикулације. Поремећај артикулације према облику артикулационог поремећаја може да се сврста у три групе: дисторзија (искривљен изговор неког гласа), омисија (недостатак гласа), супституција (замена неразвијеног гласа гласом који већ постоји), а у односу на поједине гласовне групе по начину творбе на: вокале, плозиве, африкате, фрикативе и латерале.

Независну варијаблу у истраживању представљају место где се налази вртић (предграђе/центар града) и активности које су васпитачи у предшколским групама изводили са циљем побољшања артикулационог статуса деце предшколског узраста.

4.5. Мерни инструменти

За испитивање артикулационог статуса коришћен је Тест за испитивање артикулације (Васић, 1981).

Овај артикулациони тест представља погодан начин за одређивање фонемске структуре и мерење општег фонемског капацитета испитиване особе.

Под индивидуалном фонематском структуром подразумевамо број фонема које једна особа може да користи, а под фонемским капацитетом подразумевамо способност коришћења одређених фонема у карактеристичним положајима у изолованим речима (на почетку, у средини и на крају речи) и у говору.

Начин испитивања и примена теста:

1. Деци се показују слике које означавају одређене речи у којима се налази одређени глас у три положаја на почетку речи, у средини и на крају речи (иницијални, медијални и финални).
2. Слике се показују према гласовним групама (плозиви, африкати, фрикативи, латерали, назали, вокали), а гласови су сложени фонетским редоследом (нпр. плозиви - п, б, т, д, к, г, и др...).
3. Сваки добро изговорени глас добија 1 поен.
4. Погрешно изговорен глас не добија поен.
5. Укупан број поена које је могуће освојити на тесту је 90 (јер је сваки од 30 гласова српског језика дат кроз слике које одређују речи у три могућа положаја: иницијалном, медијалном и финалном положају).
6. Општи артикулациони скор (оцену) представља фонемски капацитет испитаника (који добијамо када саберемо правилно артикулисане гласове кроз сва три положаја).

7. Приликом оцењивања код погрешно изговореног гласа бележи се врста артикулационог одступања (према томе да ли је у питању испуштање, недостатак гласа - омисија, замењивање гласа - супституција, оштећење гласа - дисторзија).

Тест је осмишљен тако да се на самом тесту одмах приликом испитивања, могу бележити резултати за свако поједино дете и за сваки глас у сва три његова положаја у одређеним речима. Сваки успешно постигнут задатак се бележи у 4 основне рубрике. У првој рубрици су вертикално исписани гласови по групама које желимо проверити да ли их неко правилно изговара. У другој рубрици су уз сваки глас написане по три речи у којима је одређени глас дат у три положаја, те сваки правилно изговорен глас је означен са плус (+) и доноси један (1) поен, док сваки неправилан изговор одређеног гласа у дотичној речи означава се са минус (-) и не доноси поен. Трећа рубрика служи за унос укупног броја поена за правилну артикулацију одређеног гласа. Док у четврту рубрику испитивач бележи евентуална битна артикулациона одступања, да ли дете замењује глас и сл. (Васић, 1981).

Осим теста коришћен је и упитник који је самостално конструисан од стране истраживача, а имао је за циљ да прикупи податке о социоекономском статусу (СЕС) испитаника.

4.6. Начин спровођења испитивања

Испитивање је спроведено у четири етапе:

1. У месецу октобру 2018. године у предшколским установама „Наша радост“ и „Дамбо“ вршен је претест. Том приликом испитан је артикулацијски статус деце предшколског узраста Тестом за испитивање артикулације.
2. Васпитач на почетку школске године попуњава за свако дете посебно „Протокол праћења говора код деце“, док током школске године ради активности за побољшање артикулацијског статуса деце предшколског узраста, кроз игре, уз помоћ наставног материјала и помагала, као и кроз корелацију са другим предметима. Сваки успех детета у развоју артикулације се бележи у поменути протокол, што омогућава да на почетку следеће године настави са развојем артикулације.
3. У месецу априлу 2019. године у предшколским установама „Наша радост“ и „Дамбо“ вршен је ретест испитивања артикулацијског статуса деце предшколског узраста.
4. Од стране истраживача подељен је родитељима упитник о СЕС статусу. Родитељи су самостално попуњавали упитник. Тај упитник састојао се од шест постављених питања, а иста су се односила на годину рођења, пол детета, са ким дете живи, стручну спрему родитеља и њихово запослење.

5. Резултати истраживања

За обраду података у свим фазама истраживања коришћена је дескриптивна статистика. Почетни артикулацијски статус целог испитиваног узорка од 40 деце на претесту рађен је у октобру месецу школске 2018/19. применом Теста за испитивање артикулације. На крају школске 2018/19. године, у априлу месецу, вршен је друго мерење (ретест) завршеног артикулацијског статуса испитиваног узорка од 40 деце.

5.1. Упоредни артикулацијски статус деце

У табели 2. приказани су упоредни резултати артикулацијског статуса присуства артикулацијских поремећаја на претесту и ретесту група „Сунчићи“ (ПУ „Наша радост“) и „Пандице“ („Дамбо“)

Табела 2. Упоредни артикулацијски статус присуства артикулацијских поремећаја.

	„Сунчићи“	„Пандице“	Укупно
Претест	11 (47,83%)	2 (11,76%)	13 (32,50%)
Ретест	9 (39,13%)	2 (11,76%)	11 (27,50%)

У табели 2. посматрано на нивоу целокупног узорка уочава се да је у ретесту дошло до смањења артикулацијског поремећаја код деце у односу на претест и износи 27,50% (код 11 деце)

У табели 3. приказани су резултати претеста и ретеста који приказују најучесталије облике артикулацијског поремећаја у две предшколске групе и то дисторзију и супституцију. Такође је утврђено да у претесту и ретесту није било омисије као артикулацијског поремећаја.

Табела 3. Упоредни артикулацијски поремећаји присуства на претесту и ретесту код укупног испитиваног узорка

	„Сунчићи“		„Пандиће“	
	Претест	Ретест	Претест	Ретест
Дисторзија	6 (26,09%)	5 (21,74%)	2 (11,76%)	2 (11,76%)
Супституција	5 (21,74%)	4 (17,39%)	0	0
Омисија	0	0	0	0

У табели 3. увидом у статистичке податке утврдили смо да је у ретесту код групе „Сунчићи“ био највећи број артикулацијски поремећаја-дисторзије и то код 6 деце што чини 26,09%. Најмањи број артикулацијских поремећаја – дисторзија у групи „Пандиће“ и то на ретесту код 2 деце, што износи 11,76%.

У табели 4. приказују се резултати претеста и ретеста две предшколске групе да су гласови из скupine фрикатива (ф, с, з, ш, ж), африката (ц, ч, ћ, ц, ћ), и латерала (л, љ), најчешће оштећени гласови. Такође је утврђено да у овој групи није било артикулацијских одступања у групи вокала, плозива и назала.

Табела 4. Упоредни поремећаји артикулацијских група гласова на претесту и ретесту група „Сунчићи“ и „Пандиће“

	„Сунчићи“		„Пандиће“	
	Претест	Ретест	Претест	Ретест
Вокали	0	0	0	0
Плозиви	0	0	0	0
Назали	0	0	0	0
Африкати	5 (21,74%)	4 (17,39%)	0	0
Фрикативи	4 (17,39%)	4 (17,39%)	2 (11,76%)	2 (11,76%)
Латерали	2 (8,70%)	1 (4,35%)	0	0

Из расположивих података које су садржане у табели 4. видимо да је дошло до побољшања у артикулацијским гласовима на ретесту у групи „Сунчићи“- латерали где је поремећај имало 1 дете што износи 4,35% од укупног тестираног узорка. Без обзира на побољшање артикулацијског статуса код групе латерала, не треба заборавити да код групе гласова фрикативи у обе групе деце предшколског узраста није дошло до побољшања.

У табели 5. приказан је образовни и социоекономски статус родитеља чија деца похађају предшколске групе у обе предшколске установе.

Образовни статус родитеља деце у групи „Сунчићи“, показује да већина има завршену основну школу као и средњу стручну спрему, а заступљен је велики проценат родитеља са непотпуном основном школом. У групи „Пандиће“ су родитељи претежно високообразовани.

Табела 5. Образовни и социоекономски статус родитеља деце предшколског узраста

Образовање	„Сунчићи“		„Пандице“	
	Мајка	Отац	Мајка	Отац
Основна школа	9 (39,13%)	9 (39,13%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Средња стручна спрема	6 (26,09%)	10 (43,48%)	2 (14,29%)	3 (21,43%)
Виша стручна спрема	1 (4,35%)	2 (8,70%)	4 (28,57%)	3 (21,43%)
Висока стручна спрема	2 (8,70%)	3 (13,04%)	5 (35,71%)	5 (35,71%)
Магистратура/докторат	0 (0,00%)	0 (0,00%)	3 (21,43%)	3 (21,43%)
Без школе	5 (21,74%)	3 (13,04%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Запослен/а	8 (34,78%)	11 (47,83%)	13 (92,86%)	14 (100%)
Незапослен/а	15 (65,22%)	12 (52,17%)	1 (7,14%)	0 (0,00%)

Што се тиче социоекономског статуса родитеља чија деца похађају предшколску групу „Сунчићи“ утврђено да су укупно незапослене мајке 15 (65,22%), а укупно незапослених очева има 12 (52,17%), док у предшколској групи „Пандице“ само је један родитељ (7,14%).

6. Верификација хипотеза

Главни циљ рада је био утврђивање артикулацијског статуса деце предшколског узраста као и улога васпитача у побољшању артикулацијског статуса деце. Са тим циљем применили смо Тест за испитивање артикулације. Спроведеним истраживањем, које се одвијало у складу са унапред постављеним циљевима и задацима истраживања, добијени резултати су послужили за верификацију постављених хипотеза.

Први постављени задатак у истраживању био је утврдити присуство артикулацијског поремећаја код деце предшколског узраста, а по претходним истраживањима тај проценат је износио између 22% и 30% деце са поменутим проблемом. Показало се на узорку од 40 деце од 6-7 година који су обухваћени овим истраживањем да 11 деце што износи 27,50% има присуство артикулацијског поремећаја. Наше истраживање је показало да добијени проценат одговара очекиваном проценту из претходних истраживања те се тиме потврђује наша прва хипотеза.

Према резултатима које смо добили, а која се односи на другу хипотезу да је у центру града боља артикулација код деце предшколског узраста у односу на децу која похађају предшколску установу у предgraђу, доказана је. Чињеница да је учесталост артикулацијских поремећаја у центру града знатно мања може бити последица избора места где се налази објекат приватне предшколске установе „Дамбо“, а то је центар града те у том смислу треба бити обазрив у тумачењу и доношењу закључака.

Наше истраживање на целокупном узорку од 40 деце предшколског узраста коришћењем Теста за испитивање артикулације утврдило је да је тестом на крају школске године артикулацијски поремећај имало 11 деце. Од артикулацијских поремећаја дисторзија је обухваћена са 63,64%, док је супституција заступљена у 36,36%, а омисија није заступљена. Показало се да на узорку обухваћеним овим истраживањем добијамо да су артикулацијски поремећаји дијагностиковани и наведени у процентима који су слични претходним истраживањима где је наведено да је дисторзије било око 50%, потом супституција око 40%, а најмање је била заступљена омисија око 1%, те је ова хипотеза постављена овим истраживањем потврђена.

Према резултатима нашег истраживања, а везано за четврту хипотезу, резултати на ретесту покazuju да су најчешће поремећени гласови фрикатива 54,55% (учени код 6 деце), затим следе африкати са 36,36% (код 4 деце), и латерали који износе 9,09% (код 1 детета). Добијени резултати слични су претходним резултатима истраживањима у Р. Србији јер показују да су најчешће оштећени гласови африкати и фрикативи (око 50% сваки), док се не очекују одступања на

вокалима. Ове чињенице доказују да је ова хипотеза потврђена с обзиром да су потврђени најчешћи поремећени гласови по начину творбе.

Од активности за развој говора васпитача очекује се да утиче на побољшање артикулацијског статуса деце. С обзиром да приликом планирања усмерених активности васпитач захваљујући својим педагошко-психолошким знањима има на уму шта деца могу развојно да достигну, те тако поставља краткорочне циљеве нешто вишим у односу на могуће оствариво. При реализацији усмерене активности полази се од обнављања појмова, увођење деце у нове проблемске ситуације и врши се анализа реализације предходно обрађених садржаја. Пре свега, то се види у усмernoј активности из развоја говора када васпитач окупља децу да би заједнички слушали приче, учили рецитације, играли се и стварали. Пeta хипотеза је у целости потврђена, јер су васпитачи својом активношћу на развоју артикулације деце предшколског узраста, побољшали њихов артикулацијски статус а што је и потврђено кроз Тест за испитивање артикулације на претесту и ретесту.

7. Закључак

Наше истраживање указало је на неколико врло битних чињеница. Пре свега указано је да васпитачи имају велики значај као и улогу у побољшању артикулацијског статуса деце предшколског узраста. Они проводе велики део дана са децом и имају прилику да упореде говорно-језички развој деце на почетку школске године, као и на њихов језички развој на крају школске године што смо ми у нашем раду истраживали путем Теста за испитивање артикулацијског статуса. Истраживање је вршено на почетку школске године и на крају школске године. Резултати на поменутим тестовима, упоређујући обе предшколске групе где је целокупни испитивани узорак био 40 деце, у односу на учсталост артикулацијског поремећаја с обзиром на полну структуру указали су да је у предшколској групи „Пандице“ од 17 деце (14 девчака и 3 девојчице), уочено је да је 2 деце (2 девчака) са артикулацијским поремећајем 11,76%. У групи „Сунчићи“ је од 23 деце (11 девчака и 12 девојчица), 11 деце било са артикулационим поремећајем и то износи 47,83%, (9 девчака 39,13% и 2 девојчице 8,70%). Просечан узраст деце у ПУ „Наша радост“ (група „Сунчићи“) у тренутку истраживања је био 6,7 година, док је просечан узраст деце у ПУ „Дамбо“ био 6,9 година.

Васпитачи су својом активношћу на развоју говора код деце уз примену радно-игровних, аудио-визуелних дидактичких средстава, као и уз примену слика, кроз дечје игре, вежбали саму артикулацију. Предвиђени тематски садржај везан за развој артикулације примењивали су и у корелацији са другим областима и на тај начин вежбали саму артикулацију. Центар њихове пажње је био усмерен на откривање артикулацијских поремећаја. Резултате које смо добили након активности васпитача на развоју говора код деце, ретестом на крају школске године, показали су да је дошло до побољшања у групи „Сунчићи“ где је двоје деце поправило артикулацијски поремећај, и то по 1 детету везано за дисторзију, и 1 детету везано за супституцију. Посматрано по полу, оба детета која су поправила артикулацијски поремећај су женског пола. У групи „Пандице“ није било побољшања.

Осим побољшања у артикулацијском поремећају дошло је до побољшања и у оштећеној скupини гласова у групи „Сунчићи“, где је 1 детет на ретесту показало побољшање у односу на скupину гласова из скupине афиката и по 1 детету из скupине фрикатива и латерала. На ретесту који је вршен на крају школске године у групи „Пандице“ није било побољшања у односу на претест где су 2 детета имала поремећај у артикулацијској групи гласова фрикатива. Разлог што је у групи „Сунчићи“ дошло до помака је тај што је васпитач користио разноврсна дидактичка средства и дечје игре, а у рад се укључивао и логопед који је усмеравао активност васпитача везано за развој говора. Са друге стране, у групи „Пандице“ је родитељима остављена могућност да децу воде приватно код логопеда, с обзиром да у тој предшколској установи нема логопеда.

Осим тога, у предшколској групи која се налази у центру града, на почетку године било је 2 деце са уоченим артикулацијским поремећајем, у односу на 11 деце која похађају предшколско образовање у предграђу, што не значи да су у центру града бољи резултати, јер они нису имали артикулацијске поремећаје па није имало шта да се и поправља. Упоређујући ове две групе, разлике осим што су по месту где се налазе предшколске групе (једна у центру, једна на периферији града), су и у социоекономском и образовном статусу родитеља. У групи „Пандице“ родитељи су високообразовани, запослени осим 1 мајке (7,14%) док у групи „Сунчићи“ родитељи

су углавном са завршена основном и средњом школом. Међутим, има родитеља и без завршене основне школе и то 5 очева (21,74%) и 3 мајке (13,04%) и већино су незапослени, 15 мајки (65,22%) и 12 очева (52,17%).

Од великог значаја је да особа која ради као васпитач и сама нема неки од артикулацијских поремећаја, а потребно је и да следи упутства стручњака како се не би убрзао поступак у жељи да се детету помогне на начин да се користе неке друге „ефикасније“ методе. То би могло негативно да се одрази на сам артикулацијски поремећај деце. Битно је напоменути да се дете труди да произведе гласове онако како их чује из своје околине, па покрете артикулатора прилагођава како би изговорио управо тај глас, а уз адекватан рад на развоју артикулације и говора који је утемељен на предходно утврђеном артикулацијском статусу целе групе, па и детета појединачно, долазимо до крајњег циља а то је, исправан изговор. И управо ово говори о важности континуираног и планског рада на развоју артикулације и говора код деце предшколског узраста.

С обзиром да се већина говорних поремећаја јавља у раном детињству и то почевши са развојном појавом, па преко говорне грешке и поремећаја до говорне мане, онда је врло битно да васпитачи знају када је погрешно изговарање гласа у било којем положају развојна појава, а када то код детета прелази у говорни поремећај. Познавање времена толеранције за сазревање сваког појединог гласа, уз утврђени артикулацијски статус деце и адекватан рад на развоју артикулације, као и корективни рад стручњака (логопеда), превенира појаву говорних мана, па самим тим и проблеме у социо-емоционалном развоју детета. Једна од чињеница је и да је сарадња логопеда и васпитача од великог је значаја за утврђивање артикулацијског статуса деце предшколског узраста, и не само на утврђивању него и на планирању рада васпитача а у циљу побољшања изговора гласа.

Веома је важна улога васпитача као и предшколске установе у превенцији говорних мана, поготово што је битно макар пола године пре уписа детета у школу обратити посебну пажњу на дететов изговор гласова, јер је то последњи тренутак за тражење помоћи логопеда, како би се проблеми изговора решили до поласка у школу. Решавање ових проблема омогућава деци лакше укључивање у наставни процес.

Дете под непосредним утицајем средине у којој расте, као и породице која га окружује, усваја говор, и не само говор него и начин изговарања, и читаву језичку структуру. Тачније дете имитира говор оних које воли и ако му родитељи не буду добар говорни узор и дететова артикулација ће бити лошија. Уколико родитељи приликом говора артикулишу гласове на исти начин на који то и дете користи, дете ће усвојити одступања у артикулацији гласова, а тек у доласком у предшколску установу може се уочити артикулацијски поремећај. Уочава се да на говорни развој деце делују разни утицаји а који како се види међусобно преплићу. Улога васпитача у побољшању артикулацијског статуса деце долази до изражавају јер он својом усмереном активношћу делује превентивно на поремећај артикулације.

ЛИТЕРАТУРА

- Васић, С. (1968): *Говор вашег детета*. Завод за издавање уџбеника, Београд.
- Васић, С. (1971): *Развитак артикулације код деце на узрасту од 3-9 година*. Научна књига, Београд.
- Васић, С. (1974): *Говор и говорно понашање у раном детињству*. Научна књига, Београд
- Велички, Б. (2009): *Потицање говора у контексту задовољавања дечјих потреба у сувременом дејцем вртићу*. Алфа, Загреб.
- Vigotski, L. (1977): *Мишљење и говор*. Нолит, Београд
- Голубовић, С. (1997): *Клиничка логопедија I*. Дефектолошки факултет, Београд
- Доброта, Н. (2011): *Поремећаји флуентности*. Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Завод за психофизиолошке поремећаје и говорну патологију „Проф. др Цветко Брајовић“, Београд. 65–72.
- Доброта, Н. (2016): *Краниофункцијални говорни поремећаји*. Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Завод за психофизиолошке поремећаје и говорну патологију „Проф. др Цветко Брајовић“, Београд. 92–95.
- Доброта, Н. (2017): *Артикулационо-фонолошки поремећаји*. Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Завод за психофизиолошке поремећаје и говорну патологију

- „Проф. др Цветко Брајовић“, Београд. 37-40.
- Зечић, С., Рецић, К., Мештровић, С. (2003). Учесталост артикулационих поремећаја код дијеце у Дечјем дому Бјелаве хронолошке доби 5-11 година. *Дефектологија*, 8.
- Закон о предшколском васпитању и образовању (2010). *Службени гласник РС бр. 18*.
- Јузуновић-Жунић, И., Салиховић, Н., Ибрахимпашић, А., Дурановић, М. (2007). *Развој изговора гласова код дијеце предшколске доби. 2. конгрес логопеда Словеније. Зборник рефератов*, Марибор. 72-82.
- Краварушић, В. (2016). Партиципација деце у активностима предшколске установе - перцепција студената. *Педагошка стварност*, 3.
- Мальковић, М. (2005). *Методички приручник за развој говора деце предшколског узраста*. Кри Мел Будисава, Кикинда.
- Марковић, М., Голубовић, С., Бакус, Р. (1997). Фреквенција артикулационих поремећаја код деце предшколског узраста. *Београдска дефектолошка школа*. 3. 1. 65–75.
- Матић, Р. (1985). *Практикум за матерњи језик и корекцију рада у јаслицама и вртићу*. Нова просвета, Београд.
- Матић, Р. (1986). *Методика развоја говора деце*. Нова просвета, Београд.
- Поповић, Т. (ур.) (1998). *Говор у предшколској установи*. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Правилник о општим основама предшколског програма (2006). Просветни преглед-листпросветних радника РС Србије, Београд.
- Стандарди квалитета рада школских установа (2012). Министарство просвете науке и технолошког развоја РС, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања ИМПРЕС, Београд.
- Тасић, Р. (2001). Специфичности говора деце на предшколском узрасту. *Мастер рад*. Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд.
- Хоџић, Н. (2010). Специјална едукација и рехабилитација-наука и/или пракса. *Друштво дефектолога Војводине*, Нови Сад.
- Hvatcev, M. E. (1959). Logopedue.Gosudarstveno učebno-pedagogičeskoe izdateljstvo Ministerstva prosvetjenija RSFSR, Moskva.

THE ROLE OF PRESCHOOL TEACHER IN IMPROVING THE ARTICULATION IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract

The objective of the research was to determine the articulation in preschool children at the beginning and at the end of the school year, and based on the results, to highlight the importance of timely detection and professional treatment of articulation disorders by preschool teachers before the child starts school. The Articulation Test (S. Vasić) was used to obtain data, and the test itself was conducted in 4 stages. The tested sample consisted of a group of 40 children, aged 6-7 years, from 2 preschool institutions in the center and suburbs of Subotica, one of which is private. The results show that more than 27% of children have some articulation disorder. With their activity on the development of articulation in preschool children, preschool teachers have improved their articulation with the application of work-play, audio-visual didactic tools and pictures through children games and achieved the desired outcome in correlation with other thematic areas.

Key words: *voice, speech, preschool teacher, articulation disorder, preschool age*

АУТОРИ / SZERZÓK / AUTORI / AUTHORS

**11. МЕЂУНАРОДНА МЕТОДИЧКА КОНФЕРЕНЦИЈА
11. NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI KONFERENCIA
11. MEĐUNARODNA METODIČKA KONFERENCIJA
11TH INTERNATIONAL METHODOLOGICAL CONFERENCE**

1. Lidija Bakota	17. Anamarija Kanisek	33. Despina Sivevska
2. Bencéné Fekete Andrea	18. Klasnić Irena	34. Sós Katalin
3. Bernhardt Renáta	19. Marija Lörger	35. Stankov Gordana
4. Bertók Rózsa	20. Neda Lukić	36. Szaszko Rita
5. Borsos Éva	21. Magyar Ágnes	37. Александар Томашевић
6. Marta Cvitanović	22. Major Lenke	38. Vesna Trajkovska
7. Demin Andrea	23. Lidija Mesinkovska Jovanovska	39. Trembulyák Márta
8. Danijela Drožđan	24. Сања Николић	40. Viola Attila
9. Marina Đuranović	25. Papp Zoltán	41. Tomislava Vidić
10. Furcsa Laura	26. Patocskai Mária	42. Violeta Valjan Vukić
11. Győrfi Tamás	27. Sonja Petrovska	43. Smiljana Zrilić
12. Holik Ildikó Katalin	28. Pintér Krekić Valéria	44. Vedrana Živković Zebec
13. Horák Rita	29. Povázai-Sekulić Leonóra	
14. Александар Јанковић	30. Ivan Prskalo	
15. Нела Јованоски	31. Jadranka Runcheva	
16. Лаура Калмар	32. Sanda István Dániel	

СИР - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

371.13(082)

371.3(082)

37:004(082)

УЧИТЕЉСКИ факултет на мађарском наставном језику. Међународна методичка конференција (11 ; 2022 ; Суботица)

Промена парадигме у образовању и науци [Електронски извор] : зборник радова = Paradigmaváltás az oktatásban és a tudományban : tanulmánygyűjtemény / 11.

међународна методичка конференција, Суботица, 3–4. новембар 2022. = 11.

Nemzetközi Módszertani Konferencia, Szabadka, 2022. november 3–4. ; [уредници Márta Törteli Telek, Éva Vukov Raffai]. - Суботица = Szabadka = Subotica : Учитељски факултет на мађарском наставном језику, 2022

Начин приступа (URL):

https://magister.uns.ac.rs/files/kiadvanyok/konf2022/Method_ConfSubotica2022.pdf. -

Начин приступа (URL): <http://magister.uns.ac.rs/Kiadvanyaink/>. - Начин приступа

(URL): <https://magister.uns.ac.rs/Публикације/>. - Насл. са називног екрана. - Опис заснован на стању на дан: 26.12.2022. - Радови на срп. (хир. и лат.), мађ., хрв. и енгл. језику. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-81960-20-2

а) Учитељи -- Образовање -- Зборници б) Васпитачи -- Образовање -- Зборници в) Настава -- Методика -- Зборници г) Образовање -- Информационе технологије -- Зборници

COBISS.SR-ID 83867913